

Adio oinarri adio

Elkarrizketan eta irakurketan, arreta postmodernoa litzateke solaskidearen edo idazlearen hitz guztiak maila berean jarriko lituzkeena, oro har gutxiesten direnak barne, hala nola funtzio fatikoari dagozkionak edota lapsusak. Era berean, arkitektura filosofikoki postmodernoa oinarririk gabeko arkitektura litzateke, euskaraz hitzez hitz adierazi bezala, alegia, harri nagusizat ez duena ezinbestean oinean legokeena jotzen, antzeko garrantzia ematen diona bizkarreko, besoko edo belarriko harriari, edota zuhaitz puntakoari.

Laurogeiko hamarraldian egon zen batez ere Postmodernitatearen auzia boladan, hiesa ezagutzen hasi ginelarik. Lyotard-ek *La condition postmoderne* eta Vattimo-k *Il pensiero debole* argitaratu ondoren puztu zen eta bete zituen hedabideak. Sasoi hartan aski zen edozein idazkik postmoderno hitza erakustea irakurle zentzudunak ezikusia egin eta ahaztu zezan. Une jakin batetik aurrera norbaiti postmoderno deitzea artaburu deitzearen pareko bilakatu zen, intelektual deitzea bezain iraingarri.

Etiketen arteko gatazka ematen baitzuen, gatazka hutsala horrenbestez, eta egokiagoa zirudien etiketen inguruan eztabai-datu beharrean arazo filosofikoetara zuzenean jotzea. Gainera, inork ez zekien zehazki nor zen postmoderno, eta kemena alferrik galtzen zen Postmodernitatea zer ote zen zehazteko ahaleginetan: etiketa apur bat definitzen hasterako akiturik zinen, benetako auziei ekiteko ezgai.

Batzuentzat Lyotard eta Vattimo ziren postmodernoak (Baudrillard eta Lypovetsky eransten zizkieten ostegunetan); beste batzuen ustez, oster, Deleuze, Foucault eta Derrida ziren postmoderno nagusiak; eta askorentzat Nietzsche eta Heidegger ziren zinezko postmoderno bakarrak, eta agian baita Lévi-Strauss ere pixka bat.

Nolanahi ere, beren burua jendaurrean lotsa barik filosofo postmodernotzat jotzera ausartu direnak Lyotard eta Vattimo izan direnez, bi pentsalari horiengan oinarrituko da idazki hau, nahiz eta Postmodernitatearen ildotik oinarria zokoratuz amaitu nahiko lukeen.

Lyotard, 50-60ko urteetan ekintzaile politiko marxista izan bazen ere, 80koetan filosofo postmoderno ez marxista

bilakatu zen. Sasoi hartan, marxismoak eta beste ideologia handi batzuek ekar zezaketen arrisku totalitariotik errotiko bereiztea adierazi zuen postmodernitateak. Harrokeriaren aurkako ihardukia ere izan zen. Lyotardek, Vattimok, Joxe Azurmendik zein Rubert de Ventós-ek hurbil eta eguneroko bizitzan ezagutu zituzten ekimen handiko ahohandiak eta listo erasokorrek, joera zutenak oinarrituegi zegoen hainbat pentsamolde (kristautasuna, ilustrazioa, idealismoa, marxismoa eta zientifismoa, besteak beste) egia bakar-oso gisa erabiltzeko. Honelaxe kontatu du Joxe Azurmendik: “Zein egon ote da, denak gizon-emakumea hobetu behar horretan beti hain hisiaren hisiatua? Erraz imajina genezake, lehen eta gehien interesatuak mandarinak izan direla, menekoak txintxo-txintxo eta oso moralak nahi zituztenak, ezen ez teatro, arte, filosofia, erlijio haietan bere askatasun bidea oso noizbait baka-rrik deskubritu ahal izan duen manupeko jende gaixoa. Eta problemarik gabe onartuko genuke, bai batek eta bai besteak haiek denak baliatu izan dituztela euren interesen alde, eta ez derrigor zilegitasunik gabe. Frankismoa da froga bat erlijio giza hobetzaille interesatu horrena. Erreakzioa kristautasun sozial(ista, marxista) militante bat izan zen, laster aldagoi antierlijiosoa bilakatu zena: Seminarioan ikasitako dotrina aristoteliko-tomista estriktotik, lagun batek esan ohi duenez, tomismo-leninismo are estriktoagora, gizakia eta gizadia guztiz hobetzeko —salbatzeko— asmo sendoz beti ere.” (1)

Ohar bedi Azurmendiren pasartean, ortodoxia batetik kontrakora betiko amorruari eutsiz igarotzeko ohituraren deskribapena ez ezik, Postmodernitateari loturiko beste gai garrantzitsu bat ere ageri dela: **Nietzsche ilustratuei, demokratei, sozialistei eta anarkistei leporatu zien gizakia hobetzeko mania. Aipatu modernoek kristau ideala hautsi zuten hautsi, baina aldi berean idealaren formari eutsi behar izan zioten:**

(1) AZURMENDI, 2009: 91-92

ezin mundua eta gizakia bere horretan onartu, eta proiektuen eta iraultzen bitartez mundu egokiago batera heltzeko bideak asmatu zituzten; Nietzschez, ihesbide hutsak. Arbuio eta bikoizte horren aurka jo dute halaber postmodernoek.

Liotarden agurra metakontakizunei

Liotardek aitortu du “Postmodernitate” izena faltsua dela, ezizen bat. Italiar arkitektoengandik eta Ipar Amerikako literatura-kritikako korrante batetik hartu zuen. Izen aizuna da “Postmodernitatea”, ezin baitu adierazi “Modernitatearen ostean datorrena”: “moderno” hitzak “oraingoa” esan nahi du, eta oraingoarean ostean ere oraingoa etorriko da ezinbestez. **Liotardentzat, Postmodernitatea beti egon da Modernitatearen baitan txertatua, “Modernitatearen melankolia balitz bezala, galdutako oinarriगतिको melankolia” hain zuzen.** Edozein gisaz, aspaldi zeuden Ilustrazioaren argiak kili-kolo Mendebaldean, eta, Frédéric Nef-ek seinatu duenez, Lyotarden jenialtasuna izan da zalantza kritiko hori ganoraz eta arrakastaz bataiatzea: “postmoderno” kontzeptuak osatzen baitu, “deslilura” eta “deseraikitze”rekin batera, altermetafisika deitu izan denaren konstelazioa.

Liotarden obra oso ugaria den arren (estetikaz dihardu gehienbat), *Izaera Postmodernoa* liburua da guri hemen dagokiguna. Berez, *Izaera Postmodernoa* jakintzari buruzko txosten bat da, Quebecoko gobernuaren eskariz idatzia. Gizarte kapitalista aurreratuetao jakintza, zientzia eta teknologia aztertzen ditu.

Hasteko, Lyotardek uste du “gizarte” kontzeptua, batasun gisa ulertua (nazio-identitatea balitz bezala), sinesgarritasuna galtzen ari dela: honezkero ezin da ezein gizarte bakar-osotzat hartu, ez multzo organiko gisa (Durkheim-en antzera), ez sistema funtzional gisa (Parsons-en ildotik); ezta ere oinarrian zatitua legokeen batasun gisa, aurkako klaseek osatua (Marx).

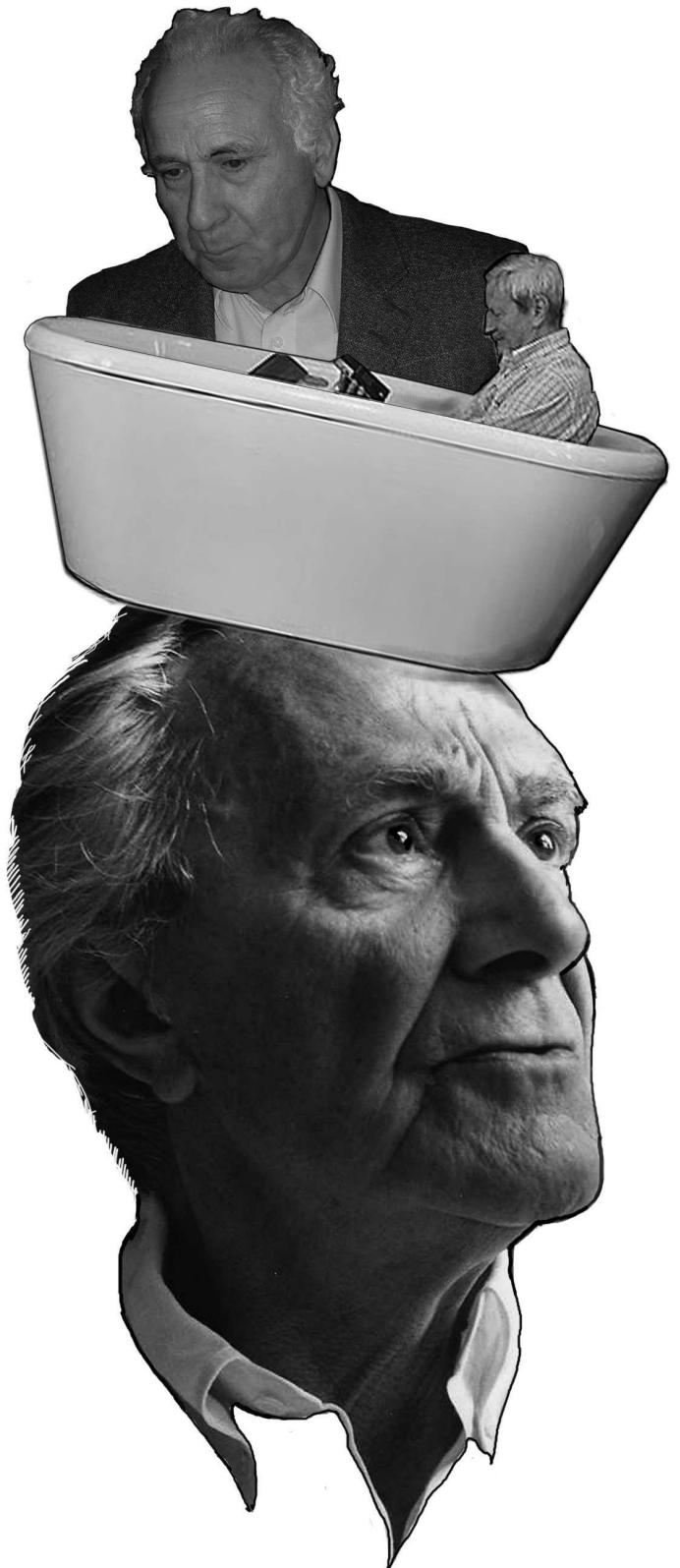
Bestalde, Lyotarden definizioaren arabera, zientzia bat modernotzat jo daiteke baldin bere arau propioak oinarritzen eta zilegitzen ahalegintzen bada metakontakizun bati erreferentzia eginez, hau da, bere esparrutik kanpoko kontakizun baten bidez.

Honatz eragin zabala daukaten zenbait metakontakizun: gizakiok berez jotzen dugu jakintzara, jakitea berez gertatzen da (alemaniar idealismoan tipikoa); jakintza agertu zen emantzipazioaren bila zebilen herri menperatu baten mesederako; gizartea bere kideen onerako existitzen da; osotasunak zatiak elkartzen ditu.

Liotardek dioenez, metakontakizun horiek guztiek teleologia bat eskaintzen dute, gizarte-lotura zilegitzen duena, halaber zientziaren eta jakintzaren zeregina gizartearen baitan. Metakontakizunak asmo “sinesgarri” bat eskaintzen dio ekintzari, zientziari edo gizarteari oro har.

Kontua da gero eta sakonagoa dela oinarritzat erabili nahi liratekeen tankera horretako metakontakizunenganako sinesgaiztasuna. Keyserling-ek zioen ideia orokor guztiak faltsuak

Jatorrizko argazkiak: Giovanni Dall'Orto, Bracha L. Effinger, Luixto Irudia: Ibai Gandiaga

Goitik behera. Joxe Azurmendi, Gianni Vattimo eta Jean Francois Lyotard

direla. Egia, ona, zuzena eta ederra bezalako balio handiak, aurreko belaunaldien entusiasmo pizten zutenak, hausten ari dira, eta hauskortasun berri horren oinarrian kontakizun handien ahitzea dago. **Modernitateak bera baino lehenagoko kontakizun handiak hautsi zituen, oroz lehen kristautasuna;** baina ondoren bera ere hautsirik gertatu da, kontakizun handien heinean. Habermas-ek Modernitatea burutu ez izanari leporatu dio Postmodernitatearen auziaren piztea. Lyotardek, aldiz, inozotzat ditu modernoak eta postmodernoen arteko adiskidetzehaleginak.

Postmodernitatearen arabera, inongo frogak ezingo luke jakintzei buruzko eztabaida behin betiko erabaki. Ordenagailuen aroan, bistan delarik konplexutasuna areagotzen ari dela, ahuldu egin da jakintza edo zientzia modu bakar batez oinarritzeko aukera.

Modernitatean eta lehenago, kontakizun jakin batean fedea konpontzen zituen zailtasunak, erlijio-doktrinaren batean maitzenik. **Ordea, Bigarren Mundu Gerraz geroztik, teknikak eta teknologiak jardueraren helburuetatik bitartekoetara aldarazi dute arduraren norabidea. Gaur egun, legitimitate-irizpide nagusia teknologikoa da jakintzen esparruan, eta ez du balio egia eta zuzena zer ote den erabakitzeko.**

Beraz, ezin da honezkero zientzia espekulatiboan edo teoria emantzipatzaileen zilegitzea kontakizun handiren batean oinarritu. **Heroi handiarenak egin du,** orobat arrisku handiarenak eta helburu handiarenak. Aitzitik, gaur egun jakintzetara hurbiltzeko egokiagoa da Wittgenstein-en hizkuntza-jokoen filosofia, ez baita hizkuntzaren eta errealitatearen arteko isomorfitasun oinarritzen, ez du hizkera jakin bat beste guztien gainetik jartzen; hizkuntza-joko desberdin ugari dago, arrunt heterogeneoak.

Edozelan ere, Lyotardek salatzen duenez, klase politikoaren gogoeta emantzipazioaren erretorikak erabakitzen du oraindik. Baina gogoeta horrek ez du lortzen ideal “modernoari” azken bi mende hauetan eraginiko zauriak orbaintzerik. Mundu-gerrak, totalitarismoak, iparraldeko aberastasunaren eta hegoaldeko txirotasunaren arteko tarte gero eta handi-

agoa, langabezia eta “pobretasun berria” deiturikoa, kultura gabetze orokorra, eskolaren eta jakintzaren transmisioaren krisia, abangoardia artistikoen isolamendua (eta gaur egungo arbuioa): hori dena ez du aurrerapen faltak ekarri, baizik eta garapen teknozientifiko, artistiko, ekonomiko eta politikoak.

Vattimoren agurra gainditzeari

Behin pentsaera gogorrak eta metakontakizunak utzi ondoren, **Vattimoren pentsaera *abula* duzu indartsuenetakoa gure panoraman.** Muturreko jarrera erlatibista erakusten du: egiaren nozioarenak egin du, oinarria ez dabil, ez baitago oinarrian sinesteko inongo oinarriarik, ezta, hortaz, pentsamenduak zerbait oinarritu behar duela sinesteko ere.

Vattimok, gainera, pozarren onartu du oinarriarik gabe pentsatu ahal izatea, ez da Jainko hilarenganako atxikimendu nostalgikoan erori. Oinarri gabeziaren onarpenari nihilismo deitu dio. Baina Vattimoren nihilismoa ez da erresistentzia-mugimendu tragiko bat, ez da amaiera bat. Halatan, Habermas ez bezala, Vattimo ez da, nihilismoaren mamitzearen eta burutzearen aurka engaiatuko, ez baitu errektibo izan nahi: baikorra zaio nihilismoaren aukera, onartu egiten du patu nihilista.

Oinarriaren desegiteak, Jainkoaren heriotzak, ez dakar ondorioz Jainkoarengan alienaturik legokeen giza esentziaren berreskuratzea. Alienazioa ezkorki ikusi zuten Hegelek zein Marxek, ez ziren gai izan zatikatze garaikideak dakartzan aukera positiboak onartzeko. Aitzitik, Vattimok integraziozko ideal harmoniko gisa interpretatzen du. **Egiazko mundua fabula bilakatu da, zioen Nietzschek; zorionez, erantsi du Vattimok.** Italiarrak, distantzia kritikoz aztertu badu ere oinarriaren pentsaera modernoa, kritika hori ez du gauzatu egiazkoagoa edo zintzoagoa litzatekeen beste oinarriaren baten izenean. Gainditze kritikoa esandako agur berezi bat da Vattimorena, oinarriarik gabeko gogoeta berri baterantz bideratua. Ez du inongo berreskuratzetik bilatuko, ezta berpizterik ere, edo itzulerarik jatorrira. Denboraren eta arrazionaltasunaren esperientzia berezi horri deritzo Vattimok postmoderno. Berezia da esperientzia hori, ez duelako bere burua egoera aurreratuago bat balitz bezala aurkezten, kualitatiboki desberdina:

Postmodernitatea, horrela, ez digu saltzen modernoa baino berriagoa litzatekeen zerbait balitz bezala, modernoa baino modernoagoa, baizik eta berritasun kategoriaren desegite gisa, historiaren amaieraren eta posthistorikotasunaren kategorien desegitea. Postmodernitatean aurrerapena homogeneizatzeko indiferente bilakatzen da, betikoaren errepikatze, etorkizunik eza. Eta Vattimori, gaur egun, historiaren filosofiaren amaieraren ondoren (alegia, aurrerapenaren eta iraultzaren mitoaren amaieraren ondoren), onargarri zaion historiaren filosofia bakarra da historiaren filosofiaren amaiera bere egiten duena. **Filosofiak ezin digu erakutsi nora goazen, eta ahal balu ere ez luke halakorik egin behar; aski baitu inora ez doanaren egoeran bizitzen erakustea.** Horregatik ez du Vattimok Postmodernitatearen eta Modernitatearen arteko harremana gainditze dialektiko gisa ikusten (gainditze dialektikoan iragana atzean utzi eta isilarazten baita), baizik eta era deigarri batez: eriondoa zaio Postmodernitatea Modernitateari, oinazearen osteko harridura, nihilismoaren egusentia.

Oinarriari eta gainditzeari agur esan izanak askatasun bitxi bat ahalbidetu dio Vattimori, alaikeo egin baitio muzin defentsazko koherentiaren uztarriari eta politikoki politari: besteak beste, ezkerren aldeko politikan busti da, adierazi du Hirugarren Munduan ez lukeela bere pentsaera ahula aldarrikatuko, gay ekintzaile da eta kristau. Ezingo bailuke pairatu berekin bizi den katutxoa, hainbeste maite duena, behin betiko desagertzea: beraz, beharrezkoa da zerua eta eternitatea. Bestalde, eurodiputatu izateak Strasburgon erakutsi dio gure demokrazia hauek ez dutela funtzionatzen, jendea ergeltzeko mekanismoak direla gobernariaren aldeko kontsentsuak sortzea errazteko. Inkestek eta publizitatea erosteko ahalmenak erabakitzen dituzte politikak. Telebistan, Liga Nordeko xenofobo bati “potrozorri ergel eta gaizto” garrasi egin dio, eta jakinarazi digu Berlusconi putaner porrokatua dela. Azkenik, eurozentrismo kolonialistaren kritiko zorrotza izan arren, kultura desberdinetara begirunez hurbiltzearen aldele, Islamera zehazki, hala ere Iran bonbardatzea proposatu du film pornografikoz eta kondoiz, Mendebaldea ere gisako tresneriari esker sekularizatu baita.

Katastrofismo ilustraturantz

Postmodernitateak oinarriari agurra adierazten du, eta kontakizun handien haustura, egia da, baina ez da metakontaktizun puskatzea aldarrikatzera mugatu, ez da soilik barne hausturaz aritu: **Frédéric Worms-ek azpimarratu duenez, hizkuntzari dagozkionak baino sakonagoak izan baitira haustura horiek.**

Postmodernitatearen auziaren urteak hiesak markatu izanak, hiesaren maisutza luze sakonak, eragin du, hein batean eta besteak beste, noski, mundua gero eta lauso eta anibalenteago ager dakigun, gero eta kutsatuago, eta gure arteko askok mundu horri ematen dion erantzun eszeptiko desorientatua. Behin aurrerapenaren ilusioa itota bizirauteak kezkatzen gaitu, eta etorkizuna ez dugu promesaz beterik ikusten baizik mehatxuz, beldurgarri baitzaigu itxaropentsu baino gehiago. Ez dugu espero gauzak hobetu daitezzen, baizik ez dezaten okertzen jarraitu. **Zentzu horretan, Postmodernitatea haustura bezainbeste izan da trantsizio, 60ko susperraldi alaiaren eta gure orainaldi honen arteko trantsizio.**

Izan ere, negatiboaren xerkatzea ez ote da gure garai honetan garrantzi deigarri batez jabetu? Ematen du eginbeharrak premiazkoena gaitz komunen detektatzea eta prebentzioa zaigula, naturalak zein historikoak, ekologikoak eta politikoak. Are, premiazko eginbehar ez ezik gure garaiaren berezitasun nagusi ere bagenuke gaitzak detektatzeko grina hori, Jean-Pierre Dupuy-k “katastrofismo ilustratu” bataiatu duena, ezinbesteko baldintza etorkizunaren bat ukan nahi bagenu.

Bibliografia

- LYOTARD, J. F. (1979): *La Condition postmoderne - Rapport sur le savoir*, Minit, Paris [ISBN 2707302767].
 VATTIMO, G. (1983): *Il pensiero debole*, ed. G. Vattimo eta P.A. Rovatti, Feltrinelli, Milano [ISBN 9788807090011].
 AZURMENDI OTAEGI, J. (2009): *Azken egunak Gandiagarekin*, Elkar, Donostia [ISBN 978-84-9783-734-7].